IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING AHOLINING MOLIYAVIY OMMABOPLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI

Ilmiy rahbar: **Orif Shakirovich Maksudov**
SamIES

Qalqonov Ulug'bek
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
Bank ishi va audit fakulteti
BI-S-221 guruhi

Annotatsiya. Mazkur maqolada masofaviy bank xizmatlarining aholining moliyaviy ommabopligini ta'minlash va kengaytirishdagi o‘rni ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda raqamli texnologiyalarning bank tizimiga joriy etilishi natijasida internet-banking, mobil banking, elektron to‘lov tizimlari va boshqa masofaviy xizmatlarning rivojlanish jarayonlari yoritilgan. Shuningdek, ushbu xizmatlarning aholining turli qatlamlari, xususan, chekka hududlarda yashovchi fuqarolar, yoshlar, tadbirkorlar va kam ta'minlangan oilalar uchun moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishdagi ahamiyati ochib berilgan. Maqolada masofaviy bank xizmatlarining naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish, bank operatsiyalarining tezkorligini ta'minlash, xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish va iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini jadallashtirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shu bilan birga, moliyaviy ommaboplikka salbiy ta'sir ko‘rsatuvchi omillar, jumladan, raqamli savodxonlikning yetarli emasligi, internet infratuzilmasidagi muammolar, kiberxavfsizlik bilan bog‘liq xavflar va aholining ayrim qatlamlarida raqamli bank xizmatlariga nisbatan ishonchning pastligi kabi masalalar ham ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga asoslanib, O‘zbekiston bank tizimida moliyaviy ommaboplikni yanada oshirish, raqamli bank xizmatlari qamrovini kengaytirish, zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etish, aholining raqamli moliyaviy savodxonligini rivojlantirish hamda bank xizmatlarining xavfsizligi va sifatini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqolada masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish mamlakatda inklyuziv iqtisodiy o‘sishni ta'minlash va raqamli iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim omillardan biri ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar. Masofaviy bank xizmatlari, moliyaviy ommaboplik, moliyaviy inklyuziya, raqamli bank, internet-banking, mobil banking, elektron to‘lov tizimlari, raqamli iqtisodiyot, bank innovatsiyalari, fintech, kiberxavfsizlik, naqd pulsiz hisob-kitoblar, bank infratuzilmasi, moliyaviy xizmatlar, bank tizimi, raqamli transformatsiya, elektron tijorat, aholi daromadlari, iqtisodiy rivojlanish, bank xizmatlari sifati, innovatsion texnologiyalar, sun'iy intellekt, blokcheyn, Open Banking.

Asosiy qism

Jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi moliya-bank tizimida ham tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. So‘nggi yillarda bank xizmatlarini masofadan turib ko‘rsatish amaliyoti keng qo‘llanila boshladi va bu jarayon moliyaviy ommaboplikni ta'minlashning eng muhim vositalaridan biriga aylandi. Moliyaviy ommaboplik (financial inclusion) deganda aholining barcha qatlamlari uchun sifatli, xavfsiz va arzon moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini yaratish tushuniladi. Bugungi kunda ushbu tushuncha iqtisodiy rivojlanishning muhim ko‘rsatkichlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Masofaviy bank xizmatlari moliyaviy ommaboplikni oshirishda bevosita ta'sir ko‘rsatadigan omillardan biridir. Chunki bunday xizmatlar bank filiallari sonidan qat'i nazar, internet yoki mobil aloqa

mavjud bo‘lgan istalgan hududda bank xizmatlaridan foydalanish imkonini beradi. Natijada geografik joylashuv, vaqt va masofa bilan bog‘liq cheklovlar sezilarli darajada kamayadi. Ayniqsa, qishloq va olis hududlarda yashovchi fuqarolar uchun masofaviy bank xizmatlari moliyaviy tizimga kirishning eng qulay vositasi hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlarda qayd etilishicha, moliyaviy ommaboplik darajasining oshishi aholi jamg‘armalarining ko‘payishi, investitsion faollikning ortishi va iqtisodiy o‘sishning barqarorlashuviga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi. Bank xizmatlaridan keng foydalanayotgan fuqarolar o‘z mablag‘larini xavfsiz saqlash, to‘lovlarni tezkor amalga oshirish, kredit va omonat mahsulotlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa iqtisodiy munosabatlarning shaffofligini ta'minlash bilan birga, norasmiy moliyaviy aylanmalar hajmini kamaytirishga ham xizmat qiladi. O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar doirasida moliyaviy ommaboplikni kengaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tijorat banklari tomonidan mobil ilovalar, internet-banking tizimlari, QR-kod asosidagi to‘lovlar, elektron hamyonlar va onlayn kredit xizmatlarining joriy etilishi aholining bank xizmatlaridan foydalanish darajasini sezilarli oshirdi. Bugungi kunda ko‘plab fuqarolar bank filialiga tashrif buyurmasdan turib kommunal xizmatlar uchun to‘lovlarni amalga oshirmoqda, pul o‘tkazmalarini bajarib, omonatlarni boshqarib yoki kredit to‘lovlarini masofadan turib amalga oshirmoqda. Masofaviy bank xizmatlarining muhim afzalliklaridan biri ularning vaqt va xarajatlarni tejash imkonini berishidir. An'anaviy bank xizmatlarida mijoz bank filialiga borishi, navbat kutishi va operatsiyani amalga oshirishi uchun ma'lum vaqt sarflaydi. Raqamli bank xizmatlari esa ushbu jarayonni bir necha daqiqada bajarish imkonini beradi. Natijada fuqarolar uchun ham, banklar uchun ham iqtisodiy samaradorlik oshadi. Masofaviy bank xizmatlari tadbirkorlik subyektlari uchun ham katta ahamiyatga ega. Kichik biznes vakillari elektron to‘lovlar, ish haqi loyihalari, soliq to‘lovlari va bank hisob-kitoblarini masofadan turib amalga oshirish orqali vaqt va resurslarni tejaydi. Bu esa biznes yuritish xarajatlarini kamaytiradi, korxonalarning moliyaviy boshqaruvini soddalashtiradi va ularning raqobatbardoshligini oshiradi. Moliyaviy ommaboplikning oshishida raqamli bank xizmatlari bilan bir qatorda aholining moliyaviy va raqamli savodxonligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Agar foydalanuvchilar mobil ilovalar, elektron to‘lov tizimlari yoki internet-banking xizmatlaridan foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lmasa, mavjud imkoniyatlardan to‘liq foydalana olmaydi. Shu sababli banklar va tegishli davlat tashkilotlari tomonidan aholining moliyaviy savodxonligini oshirishga qaratilgan o‘quv dasturlari, seminarlar va axborot kampaniyalarini muntazam tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Biroq masofaviy bank xizmatlarining kengayishi bilan ayrim xavf va muammolar ham yuzaga kelmoqda. Eng dolzarb masalalardan biri axborot xavfsizligini ta'minlash hisoblanadi. Elektron firibgarlik, fishing hujumlari, zararli dasturlar va shaxsiy ma'lumotlarning noqonuniy qo‘lga kiritilishi foydalanuvchilar uchun jiddiy xavf tug‘diradi.

Shu bois banklar tomonidan zamonaviy kiberxavfsizlik tizimlarini joriy etish, biometrik autentifikatsiya, ikki bosqichli tasdiqlash va sun'iy intellekt asosidagi xavfsizlik yechimlarini qo‘llash muhim hisoblanadi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy ommaboplikni ta'minlashda innovatsion texnologiyalar tobora muhim rol o‘ynamoqda. Sun'iy intellekt, blokcheyn, Open Banking, Big Data va bulutli texnologiyalar bank xizmatlarini yanada qulay, xavfsiz va shaffof qilish imkonini bermoqda. O‘zbekiston bank tizimi ham ushbu yo‘nalishda izchil rivojlanib bormoqda. Kelgusida fintech kompaniyalari bilan hamkorlikni kengaytirish, raqamli identifikatsiya tizimlarini rivojlantirish va yangi moliyaviy mahsulotlarni yaratish orqali moliyaviy ommaboplik darajasini yanada oshirish mumkin. Umuman olganda, masofaviy bank xizmatlari aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiruvchi, iqtisodiy faollikni rag‘batlantiruvchi va mamlakatning raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayonini jadallashtiruvchi muhim omillardan biridir. Mazkur xizmatlarning yanada rivojlanishi bank tizimining barqarorligi, iqtisodiy o‘sish sur'atlari va fuqarolarning moliyaviy farovonligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli masofaviy bank xizmatlarini

takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish ushbu sohadagi ustuvor vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Xulosa

Mazkur tadqiqot davomida masofaviy bank xizmatlarining aholining moliyaviy ommabopligini ta'minlash va oshirishdagi o‘rni ilmiy hamda amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida bank xizmatlarini ko‘rsatish usullari tubdan o‘zgardi va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifati yangi bosqichga ko‘tarildi. Internet-banking, mobil banking, elektron to‘lov tizimlari, QR-kod orqali to‘lovlar hamda boshqa raqamli bank mahsulotlari fuqarolarning bank xizmatlaridan foydalanishini ancha qulay va tezkor holga keltirdi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, masofaviy bank xizmatlari moliyaviy ommaboplikni oshirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Ushbu xizmatlar orqali aholining turli qatlamlari, jumladan, qishloq va olis hududlarda yashovchi fuqarolar, yoshlar, pensionerlar, kichik biznes vakillari hamda o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar bank xizmatlaridan masofadan turib foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu esa moliyaviy xizmatlardan foydalanishdagi hududiy va tashkiliy cheklovlarni kamaytirib, fuqarolarning rasmiy moliyaviy tizimga jalb etilishiga xizmat qilmoqda. Shuningdek, masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining ortishi, pul mablag‘lari aylanishining tezlashishi, iqtisodiy munosabatlarning shaffoflashuvi va bank tizimi samaradorligining oshishiga ijobiy ta'sir ko‘rsatmoqda. Elektron to‘lov tizimlaridan keng foydalanish moliyaviy operatsiyalarni soddalashtirish bilan bir qatorda, banklarning operatsion xarajatlarini kamaytirish va xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash imkonini bermoqda. Natijada banklar va mijozlar o‘rtasidagi hamkorlik yanada mustahkamlanib, zamonaviy moliyaviy xizmatlarga bo‘lgan ishonch ortib bormoqda.

Biroq tadqiqot davomida masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishiga to‘sqinlik qilayotgan ayrim omillar ham aniqlandi. Jumladan, internet infratuzilmasining barcha hududlarda bir xil darajada rivojlanmaganligi, ayrim aholi qatlamlarida raqamli savodxonlikning yetarli emasligi, kiberxavfsizlik bilan bog‘liq xavflar hamda elektron firibgarlik holatlari ushbu yo‘nalishning dolzarb muammolari hisoblanadi. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun banklar tomonidan zamonaviy axborot xavfsizligi tizimlarini joriy etish, foydalanuvchilarni moliyaviy va raqamli savodxonlik bo‘yicha muntazam o‘qitish, internet qamrovini kengaytirish va raqamli infratuzilmani takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Kelgusida O‘zbekiston bank tizimida sun'iy intellekt, blokcheyn texnologiyasi, Open Banking, biometrik identifikatsiya va Big Data kabi innovatsion yechimlarni keng qo‘llash masofaviy bank xizmatlarining sifati, tezkorligi va xavfsizligini yanada oshiradi. Shuningdek, fintech kompaniyalari bilan hamkorlikni rivojlantirish, mijozlarga yo‘naltirilgan yangi raqamli mahsulotlarni yaratish hamda bank xizmatlarini yanada ommalashtirish moliyaviy inklyuziya darajasining oshishiga xizmat qiladi

Xulosa qilib aytganda, masofaviy bank xizmatlari bugungi kunda aholining moliyaviy ommabopligini ta'minlashning eng muhim mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Ularning izchil rivojlanishi fuqarolarning moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi, bank tizimining samaradorligini oshiradi, naqd pulsiz iqtisodiyotni rivojlantiradi va mamlakatda raqamli iqtisodiyotning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi. Shu bois ushbu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan islohotlarni izchil davom ettirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish hamda aholining raqamli moliyaviy madaniyatini yuksaltirish kelgusida iqtisodiy taraqqiyot va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning muhim shartlaridan biri bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O‘zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. – Toshkent, 2022.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimi faoliyati to‘g‘risida yillik hisobot. – Toshkent, 2023–2025.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. To‘lov tizimlari va raqamli bank xizmatlari bo‘yicha statistik ma'lumotlar. – Toshkent, 2024–2025.
6. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC: World Bank, 2022.
7. Financial Access Survey 2024. Washington, DC: IMF, 2024.
8. Annual Economic Report. Basel, 2024.
9. Digital Finance and Financial Inclusion. Paris: OECD Publishing, 2023.
10. Asian Economic Integration Report 2024: Digital Transformation for Inclusive Growth. Manila, 2024.
11. Digital Financial Services. Washington, DC, 2023.
12. Mishkin, F. S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. 13th Edition. Pearson Education, 2022.
13. Rose, P. S., & Hudgins, S. C. Bank Management and Financial Services. 10th Edition. McGraw-Hill Education, 2022.
14. Lavrushin, O. I. Bankovskoe delo. Moskva: KNORUS, 2022.
15. Balabanov, I. T. Elektronnye bankovskie uslugi. Moskva: Finansy i statistika, 2021.